TRANSITIVITY AS VERBAL INHERENT FEATURE

Laura Rus, Assist. Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: Transitivity is a syntactic, but also a semantic feature of verbs. We try to underline this dual aspect of Romanian verbs, by emphasizing such problems as: meaning, acceptance of direct object, bivalent structures, the opposition between transitive and intransitive verbs etc. We also give and comment upon different contexts where verbs can either be transitive or intransitive, according to their semantic value. Other issues debated upon are related to a category of verbs that are placed between transitive and intransitive verbs, having features of both categories. We also discuss some practical situations (sentences, verbal constructions) that can develop false syntactical interpretations.

Keywords: transitivity, syntactic, intransitivity, semantic.

Verbul se poate caracteriza sub mai multe aspecte. Semantic vorbind, verbul exprimă acţiuni, stări, evenimente etc. Din punct de vedere morfologic, această clasă se caracterizează printr-o flexiune specifică, numită conjugare. Sintactic, este ,,clasa purtătoare în cel mai înalt grad a predicaţiei"[1]. Pentru nivelul pragmatic, definitorii sunt categoriile gramaticale purtătoare de valenţe deictice (mod, timp, diateză, persoană, număr).

Inventarul de mărci de tipul: acţiune, stare, devenire, animat, inanimat, tranzitiv, intranzitiv, personal, impersonal, predicativ, auxiliar, copulativ etc., precum şi criteriile semantice şi relaţionale pot conduce înspre o clasificare a lexemelor din clasa verbului. Bineînţeles că astfel de mărci sunt de natură diferită, determinate de factori lexicali şi relaţionali diferiţi, dar chiar eterogene, ele participă la clasificarea lexico-gramaticală a clasei verbelor. Dintre acestea vom insista asupra mărcilor legate de tranzitivitate şi implicit de poziţia sintactică unică de obiect direct. Aplicând acest criteriu, putem vorbi de verbe tranzitive vs verbe intranzitive.

Termenul de tranzitivitate vizează pe de o parte verbul, iar pe de altă parte determinantul verbului, obiectul direct.

Din punct de vedere semantico-sintactic, verbul are calitatea de a primi actanţi, de a le atribui cazuri, de a le impune restricţii de formă, asigurând structurarea semantico-sintactică a propoziţiei şi coeziunea componentelor subiect – verb – obiect.

Definirea conceptului de tranzitivitate

În *Gramatica limbii române*, 2005 se precizează: ,,Sunt tranzitive verbele care cer sintactic şi semantic poziţia OD, ,,acoperită" (saturată) sau ,,neacoperită" (nesaturată) în context, poziţie care, în mod curent, se realizează prin ataşarea directă (neprepoziţională) a unui nominal

[1] *Gramatica limbii române*, 2005, p. 323.

BDD-A22341 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:52 UTC)

substantival cu formă de N-Ac, dacă acest nominal nu este Subiect (deci nu se acordă cu verbul) şi nu este NP (deci nu este dependent de Subiect).”

Mioara Avram notează în *Gramatica pentru toţi*: „Sunt tranzitive verbele care pot primi un complement direct:

Bea apă. Coase un nasture

(când complementul direct nu este exprimat, verbele sunt tot tranzitive, dar folosite absolut: *Bea prea mult. A cusut toată ziua*.)

Sunt intranzitive verbele care nu pot avea un complement direct:

Stau în Bucureşti. Îţi aparţin.”

Considerând tranzitivitatea drept o trăsătură lexico-gramaticală a verbului, Dumitru Irimia formulează: „Tranzitivitatea este o componentă semantică permanentă a verbului [...] preexistentă înscrierii acestuia într-un context semantic, dar îi condiţionează verbului şi îi orientează poziţia şi rolul în desfăşurarea relaţiilor şi în dezvoltarea funcţiilor sintactice. Conceptul de tranzitivitate implică [...] ideea unui transfer – condiţie a realizării unui tot semantic: transferul acţiunii verbale dinspre punctul de plecare (subiectul) spre un punct de sosire cerut şi asumat ca un complement necesar.”

Prin urmare, tranzitivitatea apare ca o trăsătură generală care „asigură coeziunea semantică a propoziţiei, precum şi coeziunea ei sintactică, explicând, pe de o parte, atribuirea rolurilor tematice, iar, pe de alta, impunerea restricţiilor de formă [...] de către verb / predicat obiectului”[2].

Raportul tranzitiv / intranzitiv; aspecte definitorii ale tranzitivităţii

Unele verbe cer, aşadar, compliniri obligatorii pentru a-şi manifesta plenar semnificaţia în procesul comunicării. Astfel de verbe exprimă acţiuni care se răsfrâng asupra unui obiect direct, exprimat, de regulă, printr-un substantiv sau un substitut al acestuia în cazul Ac, fără prepoziţie sau cu morfemul *pe*. Vorbim de verbele tranzitive în această situaţie.

În cazul grupului prepoziţional, este important a se menţiona faptul că în imposibilitatea substituirii acestui grup cu un clitic pronominal în acuzativ, verbul respectiv va fi intranzitiv. De altfel, aceasta este una dintre cele mai întâlnite erori în practica analizei gramaticale[3]:

A se compara:

Văd pe Mihai – Îl văd.

*Mă supăr pe Mihai. - *Îl mă supăr.*

În lipsa unei compliniri obiectuale, enunţul poate rămâne neclar (cu unele excepţii, asupra cărora vom reveni), sensul verbului nefiind în totalitate înţeles. Planul semantic este, prin urmare, cel care cere, de regulă, o astfel de complinire, verbele tranzitive fiind considerate insuficiente semantic.

Spre deosebire de verbele tranzitive, există o clasă de verbe, mai redusă ca inventar, care nu are nevoie de compliniri de tipul celor menţionate mai sus, întrucât ele exprimă acţiuni care

[2] *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, 2001.

[3]Ne referim la confuzia sintactică în practica analizei gramaticale dintre complementul direct şi complementul indirect însoţite de *pe* (în cazul obiectului direct, vom avea morfemul *pe*, genul personal, iar în situaţia celui indirect, prepoziţia *pe*). Pentru detaliere, a se vedea G.G. Neamţu, 1999.

BDD-A22341 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:52 UTC)

nu trec asupra unui obiect, nu se răsfrâng, ci se consumă în sfera subiectului. Acestea sunt verbele intranzitive.

A se compara:

Noi îl vedem pe Mihai. (tranzitiv)

Noi alergăm. (intranzitiv)

Verbele intranzitive sunt suficiente semantic, cerând eventual compliniri circumstanţiale sau indirecte, care nu sunt obligatorii şi neacceptând poziţia sintactică de obiect direct.

Raportul sau distincţia tranzitiv / intranzitiv se poate manifesta fie în cazul unor verbe diferite, fie în structura aceluiaşi verb. Există pe de o parte verbe permanent tranzitive (atunci când sunt la diateza activă) şi pe de altă parte, verbe permanent intranzitive: *a mânca, a da, a deţine, a ajuta* etc vs *a fugi, a trebui, a înota, a depinde, a intra* etc. La interferenţa celor două categorii se situează o serie de verbe tranzitive care pot avea în structura lor semantică şi sensuri intranzitive sau invers, verbe intranzitive care pot avea şi sensuri tranzitive în anumite contexte:

Noi toţi vom îmbătrâni vs *Problemele din ultima vreme ne-au îmbătrânit.*

Apa pentru cafea fierbe pe sobă. vs *Eu fierb apa pentru cafea.*

Cu ajutorul unor transformări, de cele mai multe ori cauzative, subiectul verbului intranzitiv va deveni obiectul verbului tranzitiv (*noi → ne-; apa → apa*), iar ca subiect al verbului devenit tranzitiv, în enunţurile de pe poziţia a doua, vom avea un alt actant (*problemele, eu*).

Dăm şi alte situaţii spre a fi supuse analizei. Verbul *a comunica* în contexte precum:

Voi comunica rezultatele cel târziu lunea viitoare.

Prezentatorii ştirilor au comunicat informaţia referitoare la accidentul rutier de ieri.

este tranzitiv, înglobând sensul de „a informa, a anunţa, a semnala”, în enunţ fiind evidenţiat raportul subiect (agent) – proces (acţiune) – obiect, în timp ce în alte enunţuri, precum:

Comunicaţi cu prietenii prin e-mail?

Sălile conferinţei comunică între ele.

acelaşi verb este intranzitiv, întrucât semantismul lui este altul: „a fi în relaţie/legătură (cu)”, iar structura este modificată: dispare obiectul direct, procesul consumându-se în sfera subiectului.

Verbul *a dispune* comportă aceeaşi dublă interpretare. El este tranzitiv, cu sensul de „a comanda, a hotărî” în:

Generalul a dispus intrarea armatelor pe teritoriul străin.

şi intranzitiv, semnificând „a avea la dispoziţie, a putea utiliza după voie” în construcţii prepoziţionale de tipul:

Dacă dispui de timp, vino la congres!

Am vrut să subliniem prin exemplele date faptul că obiectul direct este, în principiu, definitoriu pentru actualizarea sintagmatică a verbelor tranzitive.

Trebuie, însă, acordată atenţie acelor verbe care acceptă determinarea printr-un obiect direct, dar permit, în anumite contexte, şi exprimarea fără acesta[4]. Astfel de verbe sunt numite verbe tranzitive folosite absolut:

Ea citeşte zilnic. (ziare)

[4] În funcție de verbul concret, actualizarea explicită, prezența obiectului direct poate fi obligatorie sau facultativă.

BDD-A22341 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:52 UTC)

O ipostază particulară a actualizării schemei actanţiale avem şi în cazul în care verbe precum *a durea, a ustura, a furnica* etc. sunt folosite fără subiect, doar cu un nominal în poziţia complementului direct. Atenţie la structuri de tipul:

Te-a plouat aseară?

sau cele în care apar un obiect direct şi un circumstanţial, de tipul:

Mă doare în spate vs *Mă doare spatele*

Îl furnică la mână vs *Îl furnică mâna*

(Cd+vb+Circumst vs Cd+vb+S)

De regulă, clasa verbelor tranzitive se construieşte însă, concomitent cu un subiect şi un complement direct[5].

Tranzitivitatea verbelor din limba română implică nu numai aspecte sintactice (capacitatea verbului de a primi complement direct), ci şi semantice. Dacă avem în vedere conceptul în sine, am putut observa din exemplele de mai sus faptul că el presupune, implică, exprimă ideea de transfer a unei acţiuni verbale de la agent la pacient. În fond, cele două aspecte se împletesc, se întrepătrund pentru a oferi o descriere completă a procesului. Ne alăturăm astfel opiniei exprimate de Dumitru Irimia: ,,Atât conceptul de tranzitivitate, cât şi raportul dintre tranzitivitate, planul semantic al verbului şi structura enunţului (în planul expresiei şi în plan semantic) impun o interpretare mai complexă, cu luarea în atenţie atât a dimensiunii sintactice, cât şi a dimensiunii semantice în organizarea şi funcţionarea textului.”[6]

Aspectul insuficienţei semantice a verbelor tranzitive nu vine decât să confirme această stare de lucruri. Problema tranzitivităţii constituie chiar centrul sistemului semantic al verbului, având în vedere că diferitele lui sensuri sunt legate în mod organic de diferitele forme ale corelaţiei dintre acţiune şi obiect. Se evidenţiază astfel şi trăsăturile acestei legături: felul şi direcţia deplasării obiectului, modificarea lui, mijloacele şi rezultatele acţiunii, ceea ce lărgeşte sfera selecţiei semantice.

Pentru a sublinia interferenţa celor două dimensiuni ale tranzitivităţii, vom reveni la acele verbe care se situează la graniţa dintre tranzitiv şi intranzitiv, apelând la criteriile sintactice şi apoi semantic-sintactice semnalate de Gabriela Pană Dindelegan în GLR, 2005.

Patru sunt situaţiile sintactice în care pot avea loc astfel de treceri de la o clasă la alta:

a. fără modificări în structura semantică a verbului, în cazul unor arhaisme de tipul: *a nu-şi crede ochilor şi urechilor* (unde verbul pierde valenţa de tranzitivitate)
b. variaţia sintactică liberă între construcţii precum: *a-l mira rezultatul / a se mira de rezultat, a spera ceva / a spera la ceva* etc.
c. pasivizarea (probabil cel mai cunoscut procedeu de ,,convertire” a clasei verbelor tranzitive în verbe intranzitive):
   El afirmă idei măreţe. – Se afirmă idei măreţe.
d. fluctuaţii accidentale, contextuale, în care un verb intranzitiv se poate construi cu un obiect direct intern, pierzându-şi astfel din caracteristicile sale. Aşa avem cunoscutul proverb: *Şi-a trăit traiul şi şi-a mâncat mălaiul*.

Tot aici sunt incluse şi verbele tranzitive folosite absolut (care permit nesaturarea obiectului direct).

[5] *GLR*, 2005 o numeşte, de altfel, clasă bivalentă.
[6] Irimia, 1997.

BDD-A22341 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:52 UTC)

Semnele semantic-sintactice ale fluctuaţiilor se observă cel mai bine la aşa-numitele **verbe ergative**, care se aseamănă din punct de vedere semantic cu verbele tranzitive, prin prezenţa pacientului. Din perspectivă semantică, ele vor prezenta, de asemenea, similarităţi, putând avea participii adjectivale. Deosebirea dintre ele va fi la nivel sintactic, întrucât actantul pacient va fi în cazul acestora subiect, în timp ce la verbele tranzitive, el este complement direct:

Frunzele se usucă.

Temperatura scade iarna şi creşte vara.

Tranzitivitatea ne apare, conform acestor situaţii, drept o trăsătură semantică a clasei verbelor, manifestată la nivel sintactic.

Putem vorbi de tranzitivitate, raportându-ne la conţinut şi formă. Un prim aspect ce ţine de conţinut, îşi găseşte materializarea în faptul că verbul tranzitiv desemnează o acţiune orientată asupra obiectului, în timp ce aspectul formal al limbii îşi găseşte concretizarea, la rândul lui, în forma cazului acuzativ a termenului subordonat. Dacă avem în vedere o construcţie precum *a învăţa un curs*, din punctul de vedere al conţinutului, acţiunea verbului *a învăţa* este orientată spre obiectul denumit prin substantivul *curs*, iar la nivel formal acest substantiv *curs* este subordonat verbului *a învăţa*.

Avem însă şi unele excepţii de la această interferenţă semantico-sintactică. Interesante de analizat sunt în această privinţă două situaţii de tipul:

Mihai o loveşte pe Maria.

Mihai o iubeşte pe Maria.

Observăm în contextele date tranzitivitatea ambelor verbe: *a lovi, a iubi*, care se înscriu în tiparul sintactic al tranzitivităţii. Dacă ţinem cont, însă, de criteriul semantic, ce ne indică faptul că acţiunea verbului tranzitiv este orientată spre pacient şi suferită de acesta (*Maria* suferă acţiunea verbului *a lovi*), doar primul enunţ se va încadra în tipar. Verbul *a iubi* din enunţul nr 2, se orientează într-adevăr asupra pacientului obiect direct (substantivul *Maria*), dar nu obiectul direct va suferi acţiunea, aceasta fiind inversă, suferită de experimentator (*Mihai*).

Trebuie să notăm faptul că în lingvistica românească apar două direcţii în clasificarea verbelor în tranzitive şi intranzitive: pe de o parte, vorbim de verbe tranzitive, atunci când acestea cer poziţia de obiect direct saturată sau nesaturată (cf GLR, 2005), iar pe de altă parte, sunt numite tranzitive şi acele verbe care au în structură un obiect indirect, ca actant.

Majoritatea cercetătorilor sunt de părere că acest complement indirect din structura actanţială a verbelor tranzitive nu este definitoriu pentru clasificarea verbelor în tranzitive şi intranzitive. Dar, D.D. Draşoveanu, spre exemplu, consideră că dacă definiţia tranzitivităţii şi sensul ,,obiect" arată că termenul tranzitivitate şi-a păstrat sensul etimologic ,,trecere", atunci acţiunea verbului comportă obiect, indiferent de realizarea sintactică a acestuia, sau nu comportă obiect. Astfel el afirmă că la baza unei astfel de clasificări trebuie să stea termenul ,,obiect" în general.

Dumitru Irimia se situează pe o poziţie similară, discutând poziţia complementului indirect în tranzitivitate şi clasificând verbele tranzitive în directe şi indirecte.

Problema în discuţie nu constituie obiectul articolului de faţă, ea implicând aspecte controversate, dar rămâne totuşi o întrebare pe care nu o putem evita: cum interpretăm rolul complementului direct şi celui indirect, obligatorii în cazul unor verbe precum *a da, a reproşa*, considerate ca tranzitive? Fără complementul indirect, verbele în cauză nu-şi exprimă plenar semnificaţia funcţională (lipsa transferului acţiunii subiectului asupra obiectului):

BDD-A22341 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:52 UTC)

*I-a dat cursul colegului / *A dat cursul*;
*Ne-a reproşat multe lucruri / *A reproşat multe lucruri.*

Tranzitivitate forte / tranzitivitate slabă: interferenţe

Având în vedere eterogenitatea verbelor tranzitive, Gabriela Pană Dindelegan vorbeşte despre existenţa unor criterii, trei la număr, care trebuie îndeplinite de aceste verbe:

- posibilitatea inserţiei unui clitic pronominal în acuzativ
- dublarea complementului direct (anticipare sau reluare) prin clitic pronominal
- pasivizarea

Atunci când verbul în cauză îndeplineşte toate aceste cerinţe, el este considerat ca având o tranzitivitate forte. Dăm spre exemplificare următoarele enunţuri:

Am citit opera lui Rebreanu.
(Opera lui Rebreanu am citit-o. Opera lui Rebreanu a fost citită.)
Îl laud pe Mihai.
(Mihai este lăudat.).

În cealaltă categorie se situează verbele cu tranzitivitate slabă. Aici sunt incluse verbe ale posesiei (a avea), verbe de stare fizică (a durea, a ustura) sau psihică (a entuziasma, a uimi), verbe locative (a conţine, a include), verbe relaţionale de echivalenţă (a constitui), verbe tranzitive nonagentive (a caracteriza) etc. Precizarea care se impune la categoriile acestea de verbe vizează posibilitatea de apariţie a construcţiilor cu verbul „a fi", dar nu cu sens pasiv. Astfel, în enunţul:

Lucrarea aceasta conţine informaţiile cerute.

avem un verb tranzitiv locativ, care acceptă construcţia cu complement direct + clitic pronominal care dublează complementul:

Informaţiile cerute le conţine lucrarea aceasta.

dar nu şi fenomenul pasivizării, întrucât posibilul enunţ cu verbul „a fi" nu are sens pasiv:

Informaţiile cerute sunt conţinute în lucrarea aceasta.[7]

Din nou ne aflăm în faţa unei clasificări care are doi poli. La interferenţa dintre cele două se află aşa-numitele **verbe bitranzitive** (sau trivalente), care vor avea caracteristici din ambele tipuri de tranzitivitate. Se vorbeşte, de fapt, de o scară a tranzitivităţii, astfel încât bitranzitivele se vor afla undeva la mijlocul acesteia .

Având două limite exterioare, afirmă Dumitru Irimia, astfel de verbe cer două complemente: un complement direct (al obiectului) şi unul indirect (al persoanei). În GALR, 2005, Gabriela Pană Dindelegan numeşte aceste două complemente: direct şi secundar. Dintre acestea, doar complementul direct (caracterizat prin trăsătura semantică + *uman*) va avea posibilitatea înscrierii, împreună cu verbul, în tiparul tranzitivităţii forte, în timp ce al doilea, complementul secundar (având trăsătura semantică - *uman*) va face parte dintr-o construcţie aflată la limita de jos a tranzitivităţii, din moment ce nu va putea satisface niciuna dintre trăsăturile mai sus enumerate.

L-am rugat pe Mihai două lucruri.

[7]Nu există posibilitatea inserării unui complement de agent care să argumenteze diateza pasivă. Fostul complement direct din enunţul-bază devine complement indirect.

BDD-A22341 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:52 UTC)

(Mihai a fost rugat două lucruri.)
M-a sfătuit să fiu cinstită.
(Eu am fost sfătuită să fiu cinstită.)

Valenţa semantică a verbelor tranzitive (dar şi intranzitive) presupune operarea cu trăsături semantice de tipul: animat (cu subcategoriile uman, nonuman), inanimat, concret, abstract etc. Ele vor caracteriza obiectul direct din construcţia cu verb tranzitiv (*a vedea, a invita, a iubi – pe cineva; a îndeplini, a face, a clădi – ceva).*

Tranzitivitatea ca trăsătură inerentă a verbelor a cunoscut în lingvistica românească o definire şi o interpretare în general sintactică. Unghiul de vedere abordat în lucrarea de faţă este cel prezent la Gabriela Pană Dindelegan; este perspectiva semantico-sintactică, luând in considerare faptul că înainte de înscrierea verbului tranzitiv într-un context sintactic, trebuie observată şi analizată această tranzitivitate, ca o componentă semantică permanentă a verbului.

Bibliografie (selectivă):

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toţi*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997

Draşoveanu, D.D., *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997

Gramatica limbii române, vol. I, *Cuvântul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005

Neamţu, G.G., *Teoria şi practica analizei gramaticale*, Editura Excelsior, Cluj-Napoca, 1999

Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iaşi, 1997

BDD-A22341 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:52 UTC)